

Νέστωρ Ε. Κουράκης

ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

**Α΄: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ**

Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
Αθήνα - Κομοτηνή 1991

II. Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ ΣΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

Επτά προτάσεις για ένα εναλλακτικό είδος ποινής

«Αναμφίβολα κάποτε», είχε γράψει το 1972 ο Jean-Marc Varaut, «η φυλακή θα εμφανίζεται στον εγκληματολόγο του 21ου αιώνα ως ένας τρόπος εκτέλεσης ποινών εξίσου πρωτόγονος όπως τώρα μας φαίνονται οι σωματικές ποινές» (J. – M. Varaut, *La prison pour quoi faire?*, Paris 1972, 241). Σήμερα, 15 χρόνια μετά την προσφυή αυτή παρατήρηση του γάλλου νομικού και περίπου άλλα τόσα χρόνια πριν από την είσοδο της τρίτης χιλιετίας, ο θεσμός της φυλακής δέχεται ολοένα και περισσότερες επιθέσεις για τον αντιανθρωπιστικό, ανορθολογικό και συνακόλουθα αναποτελεσματικό της χαρακτήρα. Όμως, το κρίσιμο ερώτημα εδώ δεν είναι εάν η φυλακή έχει αποτύχει στη βασική της αποστολή για κοινωνική (επαν)ένταξη των εγκληματιών — τούτο νομίζω ότι έχει αρχίσει πλέον ν' αποτελεί κοινή συνείδηση — αλλά εάν υπάρχουν άλλα είδη ποινής που θα μπορούσαν να την αντικαταστήσουν. Στο σημείο αυτό οι συζητήσεις στο εξωτερικό έχουν προχωρήσει σημαντικά και ήδη σε πολλές ξένες νομοθεσίες έχουν εισαχθεί νέα είδη «εναλλακτικών» ή «υποκατάστατων» μέτρων στη θέση της στερητικής ποινής της ελευθερίας. Ιδιαίτερα παρήγορο είναι ότι και στο Σχέδιο Σωφρονιστικού Κώδικα, που δόθηκε στη δημοσιότητα τον Μάιο 1987, ορισμένα από τα μέτρα αυτά υιοθετούνται και για τη χώρα μας, όπως π.χ. η εργασία για την κοινότητα (ά. 56 στο Σχέδιο «Κώδικα Βασικών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων»· αντίστοιχοι είναι στην αλλοδαπή οι θεσμοί της *community service order* και της *travail d' intérêt général*.

Οι σκέψεις που ακολουθούν εντάσσονται στην ίδια προβληματική, την αναζήτηση δηλ. νέων τρόπων για την έκτιση μιας στερητικής ποινής της

ελευθερίας «υπό καθεστώς ελευθερίας». Ίσως μάλιστα η επεξεργασία των σκέψεων αυτών θα μπορούσε να συμβάλει περαιτέρω στη δημιουργία ενός ελληνικού «μοντέλλου» ποινής πέρα και έξω από τη φυλακή. Τονίζω ιδιαίτερα ότι πρόκειται για ένα μοντέλλο ελληνικό, που μολονότι σχετίζεται με αντίστοιχα πρότυπα της αλλοδαπής (πρβλ. σχτ. αναφορές μου στο έργο «Ποινική Καταστολή», 1985², σελ. 231 σημ. 2 και σε δημοσίευσμά μου στο «Νομικό Βήμα» 34: 1985, σελ. 179, σημ. 16), όμως στις βασικές του γραμμές διαπνέεται από μια προσπάθεια αντιμετώπισης προβλημάτων και αναγκών της δικής μας χώρας.

Μία πρώτη, ατελής μορφή του μοντέλλου αυτού είχε διαμορφωθεί έπειτα από συζητήσεις με φοιτητές μου του ακαδημαϊκού έτους 1983-84 (κυρίως με τον ήδη ασκ. δικηγόρο και υπότροφο εγκληματολογίας του Ι.Κ.Υ. κ. Νίκο Κουλούρη) και είχε υποβληθεί προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης, στα πλαίσια ευρύτερου υπομνήματος, την 17.7.1984 (βλ. το πλήρες κείμενο του υπομνήματος στο περ. «Κεφάλαιο» Σεπτ. 1984, σελ. 134-137 και εκτενή σχολιασμό του από τις εφημ. «Το Βήμα της Κυριακής», 22.7.1984, σελ. 34 και «Ακρόπολις της Κυριακής», 29.7.1984, σελ. 3). Εξάλλου, για τη διατύπωση των προτάσεων που ακολουθούν ιδιαίτερα γόνιμες υπήρξαν και οι συζητήσεις μου με τον φίλο δικηγόρο κ. Χαρ. Αμανατίδη.

1. Το προτεινόμενο εδώ νέο είδος ποινής θα μπορούσε να ονομασθεί «τοποθέτηση σε πρότυπα χωριά για κρατούμενους». Χώροι έκτισης της ποινής θα είναι χωριά της ελληνικής υπαίθρου (κυρίως εγκαταλειμμένα δασοχώρια, ψαροχώρια, ποιμενοχώρια ή χωριά γεωργικών εκμεταλλεύσεων) που θα ανακαινισθούν για να αποτελέσουν κέντρο διαβίωσης των κρατουμένων. Η ανακαίνιση θα γίνει από τους ίδιους τους κρατούμενους, μεταξύ των οποίων θα αναζητηθούν χτίστες, υδραυλικοί, ηλεκτρολόγοι κ.λπ. Το Κράτος από την πλευρά του θα εκτελέσει μόνο τα αναγκαία έργα υποδομής και θα παράσχει τα οικοδομικά υλικά, επίσης, δε, θα προχωρήσει στις απαραίτητες απαλλοτριώσεις των οικημάτων και κτημάτων του χωριού.

2. Μετά την απαλλοτριώσή τους, τα σπίτια θα δοθούν στους κρατούμενους ή — εφ' όσον υπάρχει επάρκεια οικημάτων — και σε επιλεγμένους φίλους των κρατουμένων, με συμβόλαια πώλησης ή (πολυετούς) μίσθωσης.

3. Στα πρότυπα χωριά θα μπορούν να εγκαθίστανται όχι μόνον οι κρατούμενοι, αλλ' επίσης και μέλη των οικογενειών τους, εφ' όσον αυτά το επιθυμούν και εφ' όσον το επιτρέπει το είδος της εγκληματικής συμπεριφοράς του δράστη (π.χ. όχι αιμομείκτες πατέρες με τα παιδιά τους). Η δυνατότητα αυτή διαμονής των κρατουμένων θα εκτείνεται και για τον χρόνο

μετά την απότιση της ποινής τους. Επίσης θα επιτρέπεται η εγκατάσταση και μη κρατούμενων, εφ' όσον οι τελευταίοι δεν παρουσιάζουν προβληματική προσωπικότητα με παρεπόμενες δυσμενείς συνέπειες για τους κρατούμενους.

4. Θα υπάρχει ένα (τουλάχιστον) πρότυπο χωριό σε κάθε νομό. Σκόπιμο είναι να αρχίσει πειραματικά η λειτουργία ενός τέτοιου χωριού στο προσεχές μέλλον και να αξιολογηθεί η αποδοτικότητά του μετά από 2 χρόνια (από άποψη λειτουργικότητας του χωριού και κοινωνικής (επαν)ένταξης των κρατούμενων), ώστε σταδιακά να προγραμματισθεί η δημιουργία και άλλων τέτοιων χωριών σε κάθε νομό.

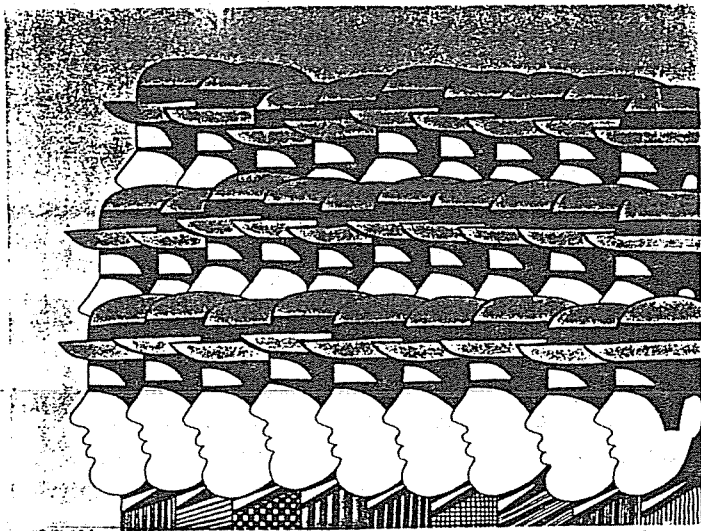
5. Τα πρότυπα χωριά θα αυτοδιοικούνται. Οι κρατούμενοι θα διατηρούν δηλ. τα πολιτικά τους δικαιώματα και κυρίως εκείνα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι σε επίπεδο χωριού και ομάδας χωριών (τα κοινοτικά και επαρχιακά συμβούλια θα απαρτίζονται δηλ. και από κρατούμενους). Επίσης δεν θα υπάρχει συσσίτιο κρατούμενων, αλλ' ο κάθε κρατούμενος θα εργάζεται ατομικά και θα αποκομίζει τα προς το ζην. Για τη διάθεση των προϊόντων θα προωθηθούν οι οικονομικές ανταλλαγές μεταξύ των χωριών με «πανηγύρια», «λαϊκές αγορές» κ.λπ. Εφ' όσον όμως τα προϊόντα μένουν αδιάθετα, την απορρόφησή τους θα αναλαμβάνει το Κράτος σε συμφέρουσες για τον κρατούμενο τιμές. Επίσης το Κράτος θα παράσχει ειδικά αναπτυξιακά κίνητρα σε βιοτεχνίες ή βιομηχανίες που θα εγκατασταθούν στην περιοχή των «προτύπων χωριών» και θα αξιοποιούν τον γεωργικό, θαλάσσιο, ορυκτό κ.λπ. πλούτο της περιοχής.

6. Τα πρότυπα χωριά θα στελεχώνονται από δασκάλους, ιατρούς (κέντρα υγείας) και ιερείς, καθώς επίσης από εκπρόσωπο του Υπουργείου Δικαιοσύνης (που θα έχει την απόλυτη ευθύνη και διοικητική φροντίδα αυτών των χωριών), κοινωνικούς λειτουργούς και αστυνομικά όργανα. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στην ανάπτυξη πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων, με οργάνωση αθλητικών ομάδων, θεατρικών ομίλων και προγράμματος ομιλιών ή συζητήσεων από τους ίδιους τους κρατούμενους τόσο σε επίπεδο χωριού όσο και σε επίπεδο ομάδας χωριών που θα αμιλλώνται μεταξύ τους.

7. Τα πρότυπα χωριά δεν θα είναι απαραίτητο να περιβάλλονται με συρματοπλέγματα. Ωστόσο θα υπάρχει περιορισμός στην κίνηση των κρατούμενων (διαφορετικά δεν θα υπήρχε η έννοια της ποινής). Είναι ευνόητο ότι θα υπάρχουν χωριά με μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό ασφαλείας, ανάλογο με την κατηγορία των εγκληματιών που κρατούνται στο καθένα από αυτά (αντίστοιχα θα οριοθετείται η έκταση ελεύθερης διακίνησης των κρατούμέ-

νων, καθώς και ο τυχόν αρχικός χρόνος απομόνωσής τους, εάν αυτό κριθεί αναγκαίο, για 1-2 μήνες). Εάν ο κρατούμενος δραπετεύσει ή παραβεί τους όρους λειτουργίας του χωριού, θα χάνει όλα τα προνόμια της ελεύθερης διακίνησης και διαμονής του σ' αυτό για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, ενώ σε περίπτωση υποτροπής θα μεταφέρεται σε κλειστή φυλακή.

Οι παραπάνω προτάσεις στηρίζονται στη βασική σκέψη ότι ο κάθε εγκληματίας έχει ορισμένα θετικά στοιχεία μέσα του και ότι η ενεργοποίηση αυτών των στοιχείων μπορεί να βοηθήσει αποφασιστικά στην κοινωνική του (επαν)ένταξη, πράγμα που αποτελεί άλλωστε και τον σκοπό κάθε σύγχρονης σωφρονιστικής πολιτικής. Χωρίς η ποινή να χάνει τον χαρακτήρα της ως επιβαλλόμενου «κακού» είναι όμως παράλληλα σε θέση, με την προτεινόμενη μορφή της, να επενεργήσει θετικά στην προσωπικότητα του εγκληματία και να του αναπτύξει το συναίσθημα της ευθύνης απέναντι στο κοινωνικό σύνολο. Περαιτέρω διατηρείται η συνοχή της οικογένειας του κρατουμένου (αφού θα του επιτραπεί να την έχει μαζί του) και ενισχύεται η επαγγελματική του κατάρτιση. Ακόμη, αναζωογονούνται τα χωριά της υπαίθρου μας, που αυτή τη στιγμή μαραζώνουν, και τέλος απαλλάσσεται ο Έλληνας φορολογούμενος από ένα υπέρμετρο και παράλογο δημόσιο έξοδο — τη συντήρηση «σχολείων εγκλήματος» για νέους εγκληματίες και «ξενώνων οκνηρίας» για τους πιο ηλικιωμένους από αυτούς.

«Άνθρωποι». Λιθογραφία του Γιάννη Γαίτη